

Parochianen laten kerk met zeer maar gerust hart achter

Sint Josephkerk loopt vooruit op kerkenvisie

De parochianen van de Sint Josephkerk en vonden een nieuwe bestemming voor hun kerkgebouw langs de singel in Alkmaar.

De gemeente Alkmaar is, samen met de kerkbesturen, bezig met de voorbereidingen op een visie voor de toekomst van de kerken in Alkmaar. In een later stadium worden daar ook de Alkmaarders en verschillende erfgoedinstaties bij betrokken. Centrale vragen zijn: 'Hoe behouden we ons religieus erfgoed voor de toekomst? En kunnen we leegstand voorkomen?' Het parochiebestuur van de Sint Josephkerk aan de Nassaulaan zette alvast een moedige eerste stap. De parochianen verlieten deze zomer hun kerkgebouw maar niet zonder er zeker van te zijn dat het een waardige nieuwe bestemming krijgt.

Eerst even in het kort: aan de buitenkant van de Josephkerk, zul je straks nauwelijks zien dat er iets veranderd is. Het vertrouwde beeld

van Christus Koning voor de kerk blijft staan en de buitenkant van het gebouw zal zo min mogelijk worden aangetast. In de kerk komen zeven appartementen waarvan de bewoners straks parkeren op eigen terrein.

■ RAPPORT

Deze uitkomst is het resultaat van meer dan twee jaar goede en gedegen voorbereiding, in samenspraak met de parochianen en later ook de omwonenden.

Hiervoor riep het parochiebestuur onder meer de diensten in van Hans van de Leygraaf (makelaar en specialist op het gebied van vastgoed in Alkmaar) als onafhankelijk adviseur: "Om mijn onafhankelijkheid te waarborgen, is daarnaast een bureau ingeschakeld dat gespecialiseerd is in onderzoek naar

Lees verder op pagina 2 ►

  Erfgoed Alkmaar

Artist impression kasteel de Middelburg door Remco Cevat.

Kastelenonderzoek vervolgd

In de voorjaarseditie van de Nieuwsbrief Erfgoed Alkmaar publiceerden we uitgebreid over het onderzoek naar de kastelen in de Oudorper polder, met als titel 'Kasteel De Middelburg verrassend anders dan gedacht'. Inmiddels heeft vervolgonderzoek nóg meer verrassingen naar boven gebracht. "Cruciaal daarbij is dat bij dit onderzoek niet alleen het kasteel zelf, maar juist ook de omgeving is meegenomen," vertelt stadsarcheologe Nancy de Jong: "Waardoor we beter dan ooit begrijpen hoe een kasteel in de Middeleeuwse samenleving nu echt functioneerde!" Het onderzoek trekt veel landelijke aandacht. Vandaar ook dat Nancy de Jong, samen met één van de onderzoekers, vorige maand een presentatie hield tijdens het jaarlijkse landelijke archeologiecongres, de Reuwendagen in Apeldoorn.

Lees verder op pagina 3 en 4 ►

Timewarp: Sint Josephkerk

De Sint Josephkerk is een rooms-katholieke kerk aan de Nassaulaan 4. De kerk werd in 1909 gebouwd als bijkerk voor de Sint-Dominicuskerk. De architect was Albert Margry, die werd bijgestaan door zijn compagnon Jos Snickers. Margry ontwierp ook de naastgelegen pastorie. De Sint Josephkerk is, samen met de pastorie, een rijksmonument.

De timewarp is gemaakt door Mark Alphenaar, Regionaal Archief Alkmaar. Meer timewarps zijn te zien op: bit.ly/timewarps

Vervolg van voorpagina

Verkennde schetsen van architect Rob de Vries: over het glas-in-lood en een reconstructie van het ingangsportaal met de zuidkant als voorbeeld.

herbestemming van onder meer religieus erfgoed. Dat is bureau Mees geworden. Voordat je stappen neemt, moet er een officieel rapport zijn waaruit blijkt dat alle mogelijke opties zijn onderzocht. Je mag niet zomaar alles in zo'n gebouw stoppen. Je moet eerst onderzoeken wat de best passende nieuwe bestemming is, zowel qua bestemming als monumentaal en ruimtelijk gezien. Maar uiteindelijk ook financieel."

Het was begin 2017 toen het parochiebestuur van de Sint Josephkerk de parochianen vertelde dat er niets anders opzat dan de kerk te sluiten. Het kerkbezoek liep terug, er waren steeds minder vrijwilligers, de onderhoudskosten waren hoog en er was een substantieel en structureel financieel tekort. Daar kwam nog bij dat de parochie behalve over de Josephkerk, ook de zorg heeft over de Heilige Laurentiuskerk aan het Verdrunkenoord en de Heilige Pius X-kerk aan de Blanckerhofweg. Verkoop van de Josephkerk, met als doel het

voortbestaan van de parochie voor de komende jaren te waarborgen, was uiteindelijk onvermijdelijk. Maar niet voordat er gesprekken kwamen met de parochianen. Gedurende anderhalf jaar zijn er, onder begeleiding van adviseur Hans van de Leygraaf, diverse mogelijkheden bekeken voor herbestemming van het monumentale kerkgebouw.

Henk Smit, voorzitter van de Stichting Alkmaarse Cuyperskerk (funding voor de Sint Laurentiuskerk) en lid van het parochiebestuur Alkmaar-Zuid, was actief in de werkgroep die namens de Josephkerk op zoek ging naar de beste herbestemming voor hun geliefde kerk. Want dat afscheid ging met pijn in het hart. Henk Smit: "Het is toch een tweede huis dat je daar vindt als parochiaan en dat raakt dus over. Dat is iets waar we met veel verdriet naar kijken. Aan de andere kant beseffen we dat je door verkoop wel weer de financiële armslag krijgt die nodig is om het pastorale werk in Alkmaar-Zuid goed uit te voeren. Dit is overigens een proces waarin ook het bisdom een belangrijke rol speelt. Die heeft een toekomstvisie gemaakt die inhoudt dat een aantal kerken zal moeten sluiten. Dan zoek je dus met elkaar naar de beste oplossing. In dat proces zijn we als werkgroep samen opgelopen met Hans van de Leygraaf, die gelukkig heel goed omgaat met dit dilemma. Dat is een uitstekende keus geweest."

Zou een culturele invulling niet het mooist zijn?

Van de Leygraaf: "Ja, ik kan me voorstellen dat je snel geneigd bent om dat te denken. En er zullen zeker theatergezelschappen zijn die er zo in zouden willen. Maar dat is financieel niet haalbaar. Het bisdom heeft meer kerken te onderhouden, dus ze gaan dit gebouw zeker niet gratis weggeven. Uiteindelijk kom je dus

toch uit op een woonbestemming. Maar dat heeft ook nogal wat voeten in de aarde..."

"Maar als er eenmaal een woonbestemming op het pand komt, krijg je die er niet zo snel meer vanaf," vertelt Rob de Vries, architect en bouwhistoricus. "En dat is niet verkeerd. Een woonbestemming is namelijk het meest duurzaam en niet snel aan verandering onderhevig. Dan heb je dus langdurig de garantie dat er geen verbouwingen komen." Ook De Vries was al vroeg in het proces betrokken om samen met het parochiebestuur en Hans van de Leygraaf de mogelijkheden te verkennen.

Judith Flapper

Verkennde schetsen van architect Rob de Vries: op zoek naar mogelijke doorgangen, bijvoorbeeld vanuit bestaande vensters.

Vergunning

Tijdens de vorming van het plan, is er voortdurend nauw overleg met de gemeente. Als die het plan goedkeurt, kan de benodigde vergunning verleend worden, waarop vervolgens een bezwaarprocedure volgt. De pastorie naast de kerk is overigens geen onderdeel van het plan. De pastoor, die er nu nog woont, zal binnenkort verhuizen naar een woning vlakbij de Laurentiuskerk. Daarna zal via Leygraaf Makelaars ook de pastorie te koop worden aangeboden.

Alkmaarse kastelenontdekking gepresenteerd tijdens Reuvensdagen

De 49ste editie van de Reuvensdagen, het jaarlijks grote algemene wetenschappelijke archeologiecongres van Nederland, bevatte deze keer een speciale kastelensessie. Hierbij werden diverse vernieuwende inzichten gepresenteerd maar ook nieuwe technieken zoals 3D-reconstructies en geofysisch onderzoek. Onze stadsarcheologe Nancy de Jong-Lambregts en Ferry van den Oever, geofysisch specialist van Saricon BV, hielden een presentatie over de ontdekking van de Barbacane bij kasteel de Middelburg in Oudorp.

Nieuwe en andere onderzoeks- en invalshoeken leiden tot nieuwe, verrassende inzichten, bleek wel uit de presentaties. Wat zijn de voor- en nadelen van 3D-reconstructies, wat leveren geofysisch onderzoek en nader historisch onderzoek op? Werden kastelenlocaties niet zuiver alleen vanuit militair, maar ook gekozen vanuit bijvoorbeeld sociaal oogpunt? Waren de kastelen van Floris V wel vanuit één

Ferry van den Oever van Saricon tijdens de lezing over de Alkmaarse kastelen op het jaarlijkse landelijke archeologiecongres in Apeldoorn.

Verder in dit nummer

Vervolg Onderzoek kastelen	pag	4
Ramen Grote Kerk hersteld	pag	5
Orgelfestival zoekt nieuwe voorzitter	pag	5
Mient 27 duurzaam verbouwd	pag	6
Kapelkerk: onderhoud en reparatie carillon	pag	7
Bijzondere bodemvondsten: spaarpotten	pag	8

totaalconcept gebouwd, de zogenaamde Grand Strategy, of ligt dit wellicht toch wat anders? In vier korte presentaties werd op deze onderwerpen ingegaan.

Nancy de Jong en Ferry van de Oever belichtten tijdens hun lezing uiteraard de vondst van de barbacane maar daarnaast vooral ook het onderzoeksproces. Belangrijk aspect in het onderzoek was niet alleen de innovatieve onderzoeksmethode maar ook dat wanneer archeologische en geofysische kennis samen ingezet worden in het onderzoeksproces er echt fantastische resultaten geboekt worden!

■ FLORIS V

De Alkmaarse kastelen kwamen overigens ook aan bod in de lezing 'Wat bouwde Floris V (1254-1296). Vraagtekens bij zijn kastelenbouwprogramma' van Rob Gruben. De onderzoeken aan de Alkmaarse kastelen en de ontdekkingen in de bronnen van kasteel de Middelburg en kasteel de Nieuwburg doen een boel stof opwaaien. Het blijkt dat er naast de gevonden barbacane nog genoeg te ontdekken valt aan de vermeende Floris V. Met name de bouwdatum van de Nieuwburg staat ter discussie en ook rijzen er bij de andere kastelen vragen. Bijvoorbeeld of misschien zijn vader Rooms-Koning Willem II wellicht al meer gebouwd had. Een onderzoek dat nog in volle gang is. Een succesvolle kastelensessie waarin Alkmaar goed vertegenwoordigd was! (Zie ook het artikel op pagina 4).

Nancy de Jong

Lees meer op erfgoedalkmaar.nl

Voor deze papieren uitgave van de nieuwsbrief Erfgoed Alkmaar doen we drie keer per jaar een greep uit het grote aantal verhalen over erfgoed in de gemeente Alkmaar. Veel meer verhalen, plus de uitgebreide versies van de verhalen uit dit blad, zijn te vinden op erfgoedalkmaar.nl

Zoals binnenkort bijvoorbeeld het verhaal over de Westermolen in Driehuizen. Deze poldermolen is rond 1652 gebouwd aan de Oudelandsdijk tussen Driehuizen en West-Graftdijk om het Schermereiland droog te malen. Bijna vier eeuwen later is de, inmiddels afgetopte, molen het eigendom van de familie De Groot. Zij gaan het avontuur aan om in deze molen hun droomhuis te verwezenlijken (ontworpen door Caas architecten), middenin de natuur van de Eilandspolder.

Lees binnenkort hun verhaal op erfgoedalkmaar.nl

Westermolen in Driehuizen, foto: Caas Architecten

De vroegste en enige vermelding van een barbacane bij een kasteel in Nederland!

Inmiddels is ook via de grafelijke rekeningen van destijds het vermoeden bevestigd dat de Middelburg een barbacane ofwel voorpoort had. Stadsarcheologe Nancy de Jong: "Het is tot nu toe de enige vermelding van een barbacane bij een kasteel in Nederland, en dat is toch wel iets heel bijzonders!"

■ VERVOLGONDERZOEK

De vondst van de onbekende structuur in de geofysische data en de spectaculaire vondsten in de historische bronnen hebben geleid tot een vervolgonderzoek om de structuur nauwgezet in kaart te brengen. Daarbij is gekozen voor een gedetailleerde grondradarmeting met een 500mHz antenne met een grid van 50 cm. Deze antenne gaat iets minder diep de bodem in maar heeft een hogere resolutie. In juli 2019 is het gehele kasteelterrein op deze manier in kaart gebracht.

De resultaten waren boven verwachting. Bij nadere bestudering van de horizontale radarbeelden (zogenaamde 'timeslices'), maar ook in de verticale radarbeelden ten oosten van de hoofdburcht, zijn duidelijke funderingen zichtbaar. Deze zijn met het nodige puzzelwerk te herleiden tot forse vierkante structuren met daartussen een doorgang. Deze tussenweg sluit weer aan op de hoofdburcht. De vondst van deze structuren sluit weer nauwgezet aan bij de ontdekking van het woord 'barbelkane' (ofwel barbacane) in de grafelijke rekeningen. De vierkante structuur met de doorgang ertussen is namelijk niets anders dan de versterkte voorpoort of barbacane! De totale omvang van de barbacane is nagenoeg vergelijkbaar met die van de hoofdburcht van de tot dusver bekende Middelburg. Om een idee te geven: dat betekent een barbacane die qua opzet en grootte vergelijkbaar is met de Ponttor in Aachen.

■ VREEMDE STRUCTUREN

Om een mogelijke verklaring te kunnen vinden voor de in het eerste deel van het onderzoek waargenomen vreemde structuren, is ook een hernieuwd bronnenonderzoek gestart. Een belangrijke bron voor deze kastelen zijn dus de grafelijke rekeningen, die ook genoemd

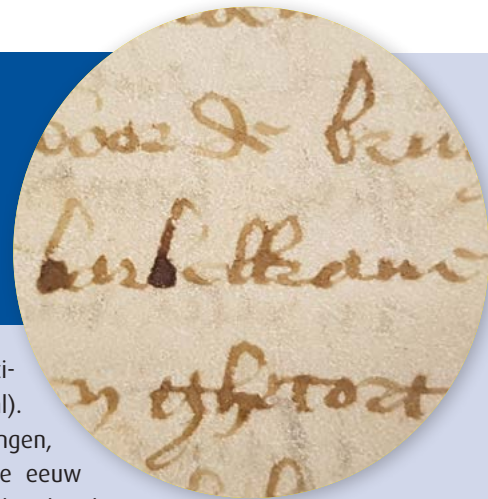
werden in het eerste artikel (zie erfgoedalkmaar.nl).

Deze grafelijke rekeningen, die vanaf de veertiende eeuw structureel zijn bijgehouden, beschrijven heel nauwgezet de financiën. Het is een belangrijke bron van informatie over met welke materialen en hoeveelheden de grafelijke bezittingen gerepareerd werden.

Om meer informatie te vergaren over kasteel de Nieuwburg hadden in het verleden diverse onderzoekers al naar deze rekeningen gekeken. Over de Middelburg daarentegen bleek er weinig vanuit deze rekeningen onderzocht te zijn. Wij hebben onder meer een bekende negentiende-eeuwse publicatie bestudeerd van Hamaker, die de grafelijke rekeningen uit de periode 1343-1345 helemaal heeft ontleed. In deze rekeningen wordt de Middelburg een groot aantal malen genoemd vanwege grootschalige "Timmeringen" die er plaatsvonden. Maar ook in de rubrieken over andere uitgaven vinden we waardevolle informatie voor de beeldvorming over het kasteel. Zo wordt onder meer in 1344 melding gemaakt van de aankoop van een groot aantal runderen die naar de Middelburg gebracht worden om vetgemest te worden 'int hoflant'. Dit is waarschijnlijk een van de vroegste vermeldingen van vetweiderij in Holland.

Onderzoeker Ferry van den Oever bezig met een meting in de Oudorpolder.
Foto rechts bovenaan: een uitsnede uit een grafelijke rekening uit 1445 met de vermelding van de barbacane.

Radardata van de barbacane. Met gele stippellijn is de barbacane aangeduid.

■ BARBACANE IN DE GRAFELIJKE REKENINGEN

Bij het verder doorzoeken van de grafelijke rekeningen, zien we dat in een rekening uit 1445 gemeld wordt dat men onderhoud pleegt aan de 'barbelkane'. Op de volgende bladzijde wordt geschreven over onderhoud aan de 'groot barbelkane'. En dit is voor zover nu bekend de allervroegste en tot nu toe enige vermelding van een barbacane bij een kasteel in Nederland! Op basis van de geofysische data met de grote donkerblauwe structuur ten oosten van de hoofdburcht, hadden we al meteen een vermoeden van de aanwezigheid van een barbacane bij de Middelburg. Maar die veronderstelling is sterk bevestigd door de vermelding van de term 'barbalkane' in de grafelijke rekeningen.

Ferry van den Oever (Saricon) en Nancy de Jong

Orgel Festival Holland Alkmaar zoekt nieuwe voorzitter

Het Orgel Festival Holland Alkmaar is op zoek naar een nieuwe voorzitter die aan het roer staat bij de voorbereidingen op het eerstvolgende orgelfestival in 2021. Om het jaar organiseert het Internationaal Schnitger Orgelconcours in de Grote Kerk en de Kapelkerk in Alkmaar het Orgel Festival Holland (OFH). De drie concoursorgels zijn befaamd en wereldberoemd. Het gaat om het Van HagerbeerSchnitgerorgel (1646/1725), het Van Covelensorgel (1511) en het Müllerorgel (1762).

■ ECHO

Het eerstvolgende festival vindt plaats in juni 2021. Naast het concours voor jonge orgeltalenten maken ook een internationale orgelacademie en vele concerten deel uit van het programma. Het festival is onderdeel van European Cities of Historical Organs (ECHO), een actief Europees verband van steden, waarvan Alkmaar lid is namens Nederland. De Stichting wordt gedragen door vele enthousiaste vrijwilligers een belangrijke rol. Daarbij heeft het Orgel Festival

Holland twee websites waarmee de regio en het internationale circuit worden geïnformeerd over het festival en andere (orgel)concerten en -activiteiten in Alkmaar.

■ VACATURE

Wegens het vertrek van de huidige voorzitter, is het bestuur op zoek naar een nieuwe voorzitter waarvoor een duidelijk profiel is opgesteld.

Zoals de stichting het aangeeft in de advertentie is de nieuwe voorzitter:

- ons gezicht naar buiten toe: publiek, gemeente, subsidiegevers en sponsors.
- geeft leiding aan de organisatie van het festival en andere activiteiten; hij/zij heeft daarin een sturende en coördinerende rol.
- ontwikkelt samen met de andere bestuursleden de strategie voor de komende festivals.
- de gesprekspartner van Taqa Theater De Vest, en andere culturele instellingen in Alkmaar en omgeving.
- bij voorkeur woonachtig in of nabij Alkmaar.

Zie voor meer informatie orgelfestivalholland.nl en alkmaarorgelstad.nl of neem contact op met Richard de Jager: secretaris@orgelfestivalholland.nl

Ramen zuidtransept Grote Sint Laurenskerk kunnen er weer 50 jaar tegenaan

Het onderhoud aan de vijf glas-in-loodvensters in het zuidtransept van de Grote Sint Laurenskerk zit erop. In november konden de hoge steigers zowel aan de binnen- als de buitenzijde van de kerk worden afgebroken.

Het plaatsen van één van de glas-in-loodpanelen.

De ramen moesten worden aangepakt omdat een deel van de natuursteen sterk verweerde. Om dit te kunnen vervangen, werden alle glas-in-loodpanelen uitgenomen en opnieuw verllood. Vanaf de binnensteigers ging vooral veel werk zitten in het blootleggen en conserveren van de roestende delen van de kettingankers die dwars door de ramen lopen.

Naar verwachting zullen deze vijf vensters de eerstkomende halve eeuw geen groot onderhoud meer vragen. En nu de

Detailaanzicht van een venster na de restauratie. (Foto's: Anne Pauptit, De Monumentenman).

steigers weg zijn, kan de aannemer van de begraafplaats-tuin zijn werkzaamheden hervatten, zodat ook het westelijke deel van de vernieuwde tuin bij de kerk kan worden aangelegd.

Anne Pauptit, De Monumentenman

Mient 27: Appartementen boven winkel

Eigentijdse en duurzame aanpak van een rijksmonument

In de zomereditie van deze nieuwsbrief schreven we al over het pand aan de Mient 27, dat recht uitkijkt op de Langestraat en de Grote Sint Laurenskerk. Over de rijke geschiedenis die schuil bleek te gaan achter de ietwat sobere gevel. Op dit moment wordt dit rijksmonument uit 1540 gerenoveerd en dat gebeurt duurzaam, circulair en bovenal transparant: Tijdens het proces nodigt eigenaar Dick Singerling regelmatig andere ondernemers uit voor een werkbezoek ter inspiratie.

Dick Singerling is behalve eigenaar van dit rijksmonument ook de architect en aannemer voor de renovatie. Eerder dit jaar liet hij een bouwhistorische verkenning uitvoeren om inzicht te krijgen in de historische waarden van het pand, om die bij de renovatie eer te kunnen aandoen.

■ APPARTEMENTEN

Bij de renovatie is niet alleen de begane grond meegenomen, maar ook de bovenste twee verdiepingen. Hier worden twee appartementen gerealiseerd en dat is best opvallend. In de eerste plaats omdat de verdiepingen al meer dan veertig jaar onbewoond waren. En in de tweede plaats omdat eigenaren van winkelpanden in de drukste winkelstraten van Alkmaar er vaak om verschillende redenen voor kiezen om de verdiepingen boven de winkel onbewoond te laten.

Leegstand is alleen niet bevorderlijk voor de staat van een monument. Als een pand niet met enige regelmaat wordt verwarmd, blijft er vocht in zitten. In zo'n geval komt de eigenaar uiteindelijk voor een belangrijke vraag te staan: hoe maak ik dit pand niet alleen bewoonbaar en betaalbaar maar ook nog eens duurzaam en prettig om te wonen? Dick Singerling koos er nadrukkelijk voor om juist die afweging duidelijk in beeld te brengen.

Op deze foto is het houten skelet zichtbaar met daarachter de isolatie.

■ MODERN VERSTERKT OUD

Bij de verbouwing worden moderne elementen gebruikt om de historische eigenaardigheden beter in beeld te brengen. Dat zie je direct aan de contrasterende pui waarin het donkere glaswerk zo breed mogelijk is gemaakt. Ook bij het binnenstappen is het moeilijk te zeggen wat het meest opvalt; de bouwhistorische details zoals de gerestaureerde vloerbalken, sleutelstukken, muurstijlen en het zichtbare historisch metselwerk, of juist de enorme glasplaten die ervoor

De contrasterende pui is één van de moderne elementen die de historische eigenaardigheden nadrukkelijker in beeld brengen.

zorgen dat al deze details in één opslag te zien zijn. Dit samenspel van historie en moderne oplossingen gaat verder. De eigenaar heeft gekozen voor een decentrale WTW, ofwel een warmte-terugwininstallatie. Die zorgt niet alleen voor een fijne luchtkwaliteit voor de toekomstige bewoners, maar regelt ook de benodigde ventilatie om houtrot en schimmelvorming in een ouder pand als dit te voorkomen. Dankzij het gebruik van deze installatie is het veilig om kieren te dichten, wanden te isoleren en de oude kozijnen en ramen te behouden, zonder zichtbare ventilatieopeningen in de historische voorgevel te hoeven maken.

Ondanks de beperkte ruimte in de sponningen van de ramen is door gebruik van dun monumentenglas een goede isolatiewaarde bereikt. Op die manier kon zoveel mogelijk van het oude houtwerk behouden blijven.

Wouter Breedts Bruijn, trainee

Modern glaswerk laat hier het oude metselwerk zien.

Carillon Kapelkerk gerepareerd

Het carillon of klokkenspel in de Kapelkerk aan de Laat in Alkmaar is afgelopen najaar grondig onderhandeng genomen door Boris Stiensma, de Alkmaarse stadsuurwerkmaker. Sindsdien speelt het carillon er weer lustig op los! Het klokkenspel van de Kapelkerk is elk halfuur te beluisteren.

Het carillon wordt bespeeld door een speeltrommel die twee keer per jaar een andere melodie krijgt. De speeltrommel wordt ieder half uur door het uurwerk geactiveerd; de gewichten van het uurwerk zelf worden drie keer per week handmatig opgewonden. Een bijzonder detail is dat het hier het oudste en meest originele uurwerk van Alkmaar betreft, gedateerd van vóór 1536. Bovendien is het uurwerk samen met dat van de Waagtoren een van de oudste nog in gebruik zijnde uurwerken van Nederland.

Het uurwerk drijft dus de speeltrommel aan, die op zijn beurt weer het carillon buiten in de toren bespeelt. De draden van de speeltrommel maken een verbinding tussen de lichters van de speeltrommel en de klokhamers, die produceren het melodieuze klokkenspel.

■ GROTE BEURT

Boris Stiensma, de Alkmaarse stadsuurwerkmaker, heeft het afgelopen najaar de draden van de speeltrommel onder handen genomen.

Authentieke broekverbindingen in staaldraad.

Deze draden zorgen ervoor dat de hamers licht en ritmisch op de klokken vallen: "Als je de draden en de zogenaamde broekverbindingen zorgvuldig aanlegt, kun je de trekkracht naar de hamer verminderen waardoor de speeltrommel soepel kan blijven doordraaien. De authentieke broekverbindingen worden ook gebruikt om de looprichting van de draden te bepalen, want de klokken hangen in een cirkel in de toren."

Josephine Koopman, stagiaire

De zuidgevel aan de Laat in de steigers (Foto's: Anne Pauptit, De Monumentenman).

Kapelkerk in steigers voor onderhoud

Sinds kort staan er steigers aan de zuid- en de noordgevel van de Kapelkerk. In opdracht van de Stichting Kapelkerk is Akerbouw BV hier bezig met onderhoudswerk. Het gaat vooral om regulier schilderwerk en om het herstel van voeg- en metselwerk. Ook binnen wordt gewerkt. Daar worden twee kolomvoeten onderhanden genomen. Het gaat om de laatste oorspronkelijke laatmiddeleeuwse kolomvoeten, die zichtbaar zijn gemaakt bij de restauratie in 2004. Ze worden geïnjecteerd tegen optrekkend vocht. Bron: Anne Pauptit, De Monumentenman.

De kolomvoeten worden geïnjecteerd tegen optrekkend vocht.

Bijzondere bodemvondsten

Sparen is kapitaal vergaren

Tijdens onze opgravingen komen wij regelmatig spaarpotten tegen. Dat kunnen spaarvarkens zijn, zoals we ze nog altijd kennen, maar ook de moederborst vormde een inspiratie voor de vormen van spaarpotten in voorbijgaande jaren.

In ons depot tref je diverse borstvormige spaarpotten aan, voorzien van een zogenaamde standvoet. Al in de veertiende en vijftiende eeuw kwamen deze spaarpotten voor in rood aardewerk. Ze zijn het oudste type spaarpot. Uit een beerput bij Langestraat 3-5, opgegraven in 2007, komt een exemplaar uit begin 15de eeuw dat is versierd met stippen en boogjes van witte slib.

Op een borstvormige spaarpot van rood aardewerk, gevonden in een beerput aan de Doelenstraat in 2011, staat het jaartal 1702. Deze spaarpot heeft een wat hogere standvoet en de bovenkant is versierd met witte slibwerk streepjes. Van dit latere model is ook een exemplaar afkomstig uit de zeventiende-eeuwse beerput van Zijdam 5-6, geborgen in 2002.

■ VARKENS EN KIPPEN

Vanaf de zestiende eeuw komen de nog altijd bekende spaarvarkens in zwang. Maar niet alleen varkens, er zijn ook spaarkippen! In beide gevallen met dezelfde symbolische betekenis: eerst vetmesten, dan slachten en vervolgens verorberen.

Zo werd in een beerput aan de Bierkade 18-19 in 1990 een spaarvarken gevonden met drie pootjes. De spaarpot komt uit het midden van de zeventiende eeuw en is gemaakt van rood aardewerk, bedekt met bruin loodglazuur. Op de rug zijn met een mesje accenten aangebracht om het beestje haren te geven. Een tweede exemplaar, uit de late zeventiende eeuw, komt uit een beerput bij Ritsevoort 32.

Een wit aardewerken spaarvarken met vier pootjes werd gevonden in een beerput aan de Langestraat 97-99. Deze spaarpot is voorzien van geel loodglazuur met op de flanken accentjes in de vorm van haren. Verder heeft het beestje twee geboetseerde oren, een neus en een staartje en twee gaatjes als oogjes. Deze spaarpot is gemaakt in de tweede helft van de achttiende eeuw.

■ MULTI-SPAARKIP

Een opvallende spaarkip vonden we in 1999 bij Oudegracht 28. Dit exemplaar dat uit de eerste helft van de zeventiende eeuw komt, heeft een fluitje aan de onderzijde van de staart. Zo kon je 'naar je geld fluiten'! Ook deze spaarpot is van wit aardewerk met geel loodglazuur, deels voorzien van groen loodglazuur met koperoxide op de vleugels. De geboetseerde staart van deze spaarkip is geaccentueerd met ingekaste lijnen, aangebracht met een mesje. De spaargleuf zit aan de zijkant boven de vleugel.

Opvallend is dat meestal de muntsleuf nogal smal is en alleen geschikt voor klein kopersgeld. Wellicht waren spaarpotten speciaal voor kinderen bedoeld. Hoe dan ook, het zijn allemaal voorbeelden van kapitaal vergaren in vroeger tijden.

Karin Beemster, beheerder
gemeentelijk archeologiedepot

Literatuur: Timo d'Hollosy (red.), 2002: Een maand op zicht, Amersfoort.

Colofon

Deze nieuwsbrief is een gratis uitgave van de gemeentelijke vakgroep Erfgoed Alkmaar.

Afbeeldingen: uit eigen collectie i.s.m. Regionaal Archief Alkmaar, Joop Elsinga en Ritske Velstra.

Opmaak & vormgeving: stip180.nl

Druk: ADC Nederland, 's-Hertogenbosch.

Eindredactie: Judith Flapper, Allesinbalans.nl

Gratis abonnement op de papieren nieuwsbrief en tips voor de redactie: erfgoed@alkmaar.nl

Contact archeologie: Archeologisch Centrum, in Centrum voor Kunst en Erfgoed, Bergerweg 1, 1815 AC Alkmaar, archeologischcentrum@alkmaar.nl

Contact monumentenzorg: Gemeente Alkmaar, Postbus 53, 1800 BC Alkmaar, monumenten@alkmaar.nl

Telefoon: 14 072

Zie ook erfgoedalkmaar.nl of, voor regelgeving en subsidieformulieren: alkmaar.nl

Erfgoed Alkmaar